

Februar 2015
Biblioteket
Skive

FAJANCE

KAKLER

TEGELS

FLISER

TILES

At aflæse historier ud fra antikke fliser

En udstilling med fliser fra Delft, Holland og Diyarbakir, Tyrkiet

Fajance på dansk dækker alt gammelt fint lertøj dækket med hvid tinglasur med printede og malede dekorationer. Det stammer fra det franske faïence opkaldt efter den italienske by Faenza, der omkring 1500 var kendt for sin keramik. Kakkel, en glaseret flise af brændt ler som anvendes til gulvbelægning, vægbeklædning og på bordplader er beslægtet med nedertysk Kachel. Flise er også beslægtet med et nedertysk ord Vlise. Çini på tyrkisk er tile på engelsk, encoustic or glazed, som på dansk er oversat til tegl, fra middelnederlandsk tegel, tichel, som stammer fra latin tegula, teglsten.

Lertøj med glasur hovedsagelig brugt i form af fliser til vægge og kupler er kendt i Mellemøsten siden oldtiden og blev bragt til Spanien med Maurerne. I løbet af 1400-tallet overtog Italien tin- og lustre-glasur teknikkerne i gennem import af majolica-produkterne (udskibet fra Mallorca). Efter Umbria, Toscana og Rom oplevede Faenza et højdepunkt i fajanceproduktionen og betegnelsen "fajance" udbredte sig til andre områder i Europa.

Jeg har altid haft en del gamle fajance bakker, sovseskåle, kopper og tallerkener for deres skønheds skyld. Men jeg blev først alvorlig interesseret i antikke fliser i de sidste 25 år. Det utrolige er, at mit første stykke er det ældste, faktisk et historisk stykke fra 1399 og stammer fra Samarkand. I året 1991 havde jeg under en studietur i Centralasien besøgt bl. a. Bibi Khanum Moske i Samarkand, hvor jeg købte nogle dårligt trykte postkort og forsøgte at fotografere med mit Minox kamera. Da jeg kom tilbage til Alma Ata, skulle jeg besøge en velkendt kazakh arkitekt, Saken Narynovs atelier. Der insisterede han på, at jeg skulle modtage en gave fra ham, et stykke flise stammende fra selve Bibi Khanum Moske, hvor han havde personligt deltaget i byggearbejdet under dens rekonstruktion.

For alvor begyndte jeg at studere antikke fliser, da jeg var så heldig at støde på en mangan-farvede antik flise fra Delft med motivet "pest" på en antikmesse i Viborg, hvor jeg bor. Det tog mig halvandet år at samle oplysninger om og komme tættere på selve dette stykke kredsende omkring alle de forskellige elementer, der var på dette 13 cm x 13 cm overflade. Billedet kunne være en aktuel skildring af det pestepidemi, som affolkede så mange byer i Europa i 1700-tallet, ligesom et værk af en grafiker-krøniker i mangel på fotografering. Jeg er blevet mest fascineret af dette stykke, da det er så sofistikeret, at ophavsmanden kan kun være en meget vidende og erfarne kunstner. Jeg blev tabt i billedets detaljer med fire italienske nelliker på hjørnerne, med stiliserede kinesiske bjerge i baggrunden og klipper i forgrunden, helt naturalistiske skyer i himmelen, træer, planter og busk, to granddanois hunde i midten, en med sår slikkende sårene af en gotisk skildring af en halvnøgen døende kvinde, den renaissance bygning med en terrasse med søjler pegende

direkte på den franske maler Poussins berømte pest-maleri fra 1631, italiensk bue derunder med døde indbundne børn i sarkofager, to embedsmænd med filthætte og en læge med typiske beskyttende maske, bønder kommende med flere lig og besked om døende, romanesk kirketårn og endnu fjerne tage af en landsby... Til sidst for at finde mere konkret om dette komplicerede billede forsøgte jeg at ramme blindt en kilde måske hvis jeg er heldig på nettet. Efter nogle forsøg på forskellige sprog skrev jeg på fransk "un tableau en faïence de Delft avec la peste bubonique", fandt jeg sandelig en artikel af Claire Dumontier fra det Katolske Universitet i Louvain, Belgien, i Revue des archéologues et historiens d'art, 1984, som jeg kunne få en kopi af gennem biblioteket fra Staatsbibliothek zu Berlin Preussischer Kulturbesitz. Titelen på artikelen: "Un tableau en faïence de Delft avec la peste d'Ashdod"!

Ashdod – the missing link - fordi på dette tidspunkt var det på mode at lave bibelske billeder på fliser i Holland. Og Poussins berømte store røde maleri blev kopieret meget flittigt af mange kunstnere: Gravure de Jean Baron, 1650 (Kongl. Mus. af Kunsthist. Brussels), "Peste d'Ashdod" af Etienne Picart, 1677 (Bibl. Nat., Paris) og mange fl. Men det omtalte stykke var på en tavle med 3 x 2 fliser. Det er stadig forbavsende, hvor righoldigt en billedfremstilling kan være på en eneste flise, som den, jeg har.

Det er spændende at finde ud af hvor nøjagtigt i bibelen motiverne er fra. På et af fliserne står der skrevet "Genesis 22, v17", så det er bare finde sideantallet i bogen. På en anden flise er der en stor mand, der ligger flad på jord med sandaler og en helm liggende ved siden af. På hans pande er der et tydeligt plet, hvor David, den unge mand stående havde ramt ham med en sten, han har en pung med stenene hængende fra bæltet. Men han kommer ikke til at bruge det sværd, han lånte af selve Goliat, da jeg fandt flisen revnet lige over Davids hals, efter at jeg letsindigt havde båret flisen rundt og vise andre.

På en multikrom flise er der en hyrde med seks får, som modtager en bakke med stor portion mad fra sin mor med en stor bondegård i baggrunden. Det må være fra en højkonjunkturtid eller en antydning af frodighed som ønsketanke.

Der er produceret mange charmerende naive fliser med kliché motiver, som er udført af unge lærlinge. Hunde, fugle, blomster, legende børn, at samle på dem kan blive til en afhængighed. Jeg vil en dag gerne have de frisiske blomstermotiver med hver sin egen art fluer og insekter på, måske samlet på et bord.

Jeg har aldrig før købt gamle tyrkiske fliser, som jeg kender fra kunsthistorie timerne fra 60'erne. Der er en inflation af nye Iznik og Kütahya, som man kan få overdosis af. Men for nogle år siden blev jeg alligevel fristet til at købe en lille samling af gamle ottomanske fliser fra Diyarbakir. Nu når jeg spørger efter flere hos antikhandlere, siger de, der findes ikke... Mærkeligt da denne by har været center for storproduktion af fliser før Iznik og Kütahya, allerede under seldjkerne og kunne produkterne ses i moskeerne i Damaskus og Jerusalem. Så der er en vis uvidenhed omkring dette emne.

Feyhan Hellum